

Welke
vogel
hoor
ik?

Dominic Couzens
MET ILLUSTRATIES VAN Madeleine Floyd

FONTAINE UITGEVERS

Inhoud

WEEK 1	Geweervogel	12
WEEK 2	Zanglijster	16
WEEK 3	Amerikaanse oehoe	20
WEEK 4	Withandleeuwerik	24
WEEK 5	Vink	28
WEEK 6	Merel	32
WEEK 7	Witkeelgors	36
WEEK 8	Grote bonte specht	40
WEEK 9	Roodborstlijster	44
WEEK 10	Rietgors	48
WEEK 11	Fitis	52
WEEK 12	Witkruingors	56
WEEK 13	Nachtegaal	60
WEEK 14	Rietzanger	64
WEEK 15	Amerikaanse boslijster	68
WEEK 16	Koekoek	72
WEEK 17	Moeraswinterkoning	76
WEEK 18	Whippoorwill	80
WEEK 19	Huishoentje	84
WEEK 20	Roestflankzanger	88
WEEK 21	Indische sperwerkoekoek	92
WEEK 22	Rosse spotlijster	96

WEEK 23	Geelgors	100
WEEK 24	Nachtzwaluw	104
WEEK 25	Veldleeuwerik	108
WEEK 26	Rode kardinaal	112
WEEK 27	Watersnip	116
WEEK 28	Spotlijster	120
WEEK 29	Lawrence' lijster	124
WEEK 30	Witte klokvogel	128
WEEK 31	Liervogel	132
WEEK 32	Houtduif	136
WEEK 33	Vlekrugtroepiaal	140
WEEK 34	Roodflanktowie	144
WEEK 35	Kookaburra	148
WEEK 36	Afrikaanse zeearend	152
WEEK 37	Roodborst	156
WEEK 38	Geschubde lelhoningeter	160
WEEK 39	Orpheuswinterkoning	164
WEEK 40	Zwartrugfluitvogel	168
WEEK 41	Witbrauwlijstergaai	172
WEEK 42	Bosuil	176
WEEK 43	Kopersmid	180
WEEK 44	Bosrietzanger	184
WEEK 45	Kraanvogel	188
WEEK 46	Shamalijsjer	192
WEEK 47	Geelstuitbuidelspreeuw	196
WEEK 48	Kaapse tortel	200
WEEK 49	Treurmaina	204
WEEK 50	Eetbaar-nestsalangaan	208
WEEK 51	Kanarie	212
WEEK 52	Koolmees	216

Inleiding

VOGELZANG IS EEN VAN DE GENOEGENS VAN HET leven voor wie zo gelukkig is de liedjes te kunnen horen. Het kost niets om het te waarderen, al is voor het herkennen van de soorten misschien wel de hulp nodig van iemand die ze kent of een app. Het wordt overal ter wereld aangeboden. Behalve in een ongestuvrij woestijn, in de poolgebieden en boven open zee klinkt het geluid overal, zelfs midden in de grootste stedelijke centra. En het wordt door bijna iedereen mooi gevonden. Zelden hoor je mensen zeggen: 'Ik haat dat geluid van zingende vogels,' behalve als ze er heel vroeg door worden gewekt, en in dat geval wordt het de vogels al gauw weer vergeven.

Niet alleen kunnen we vogelzang bijna overal horen, het klinkt ook bijna het hele jaar door. Weliswaar is in veel delen van de wereld het hoogtepunt van het verschijnsel afhankelijk van het seizoen, maar dat betekent niet dat het daarna helemaal ophoudt. Het afnemen van het zingen in één deel van de wereld kan heel goed samenvallen met het toenemen ervan in een ander deel, dus terwijl de vogels van het noordelijk halfrond in de zomer en herfst misschien niet meer zingen, beginnen

hun tegenhangers op het zuidelijk halfrond zich vocaal op te warmen. In de tropen zijn de luidste vogelkoren te horen in het regenseizoen, als de meeste vogels broeden. In dit boek kunnen we dus genieten van een heel jaar authentieke vogelzang van over de hele wereld.

Dit boek laat 52 gedenkwaardige vogelliedjes horen, één voor iedere week van het jaar. De soorten en hun geluiden zijn om uiteenlopende redenen gekozen, niet omdat ze allemaal even welluidend zouden zijn; dat zijn ze namelijk niet. Sommige zijn geselecteerd omdat ze zo goed bij het seizoen passen, andere omdat ze een interessant stukje vogelzangonderzoek illustreren. Sommige liedjes zetten ons aan het denken, over hoe we ze horen en waarom we ze waarderen. Er zijn verhalen waarin vogelliedjes een grote rol spelen en literaire meesterwerken die erdoor zijn geïnspireerd. Daarnaast zijn sommige liedjes voor altijd met een bepaalde plaats verbonden.

Hoewel vogels uit alle delen van de wereld aan bod komen, heb ik toch vooral soorten geselecteerd die bekend zijn bij het lezerspubliek in Europa en Noord-Amerika. Een van de redenen daarvoor is zuiver commercieel; er kunnen bijvoorbeeld best prachtige vogelliedjes klinken op Madagaskar, maar lezers lezen toch meestal liever over geluiden die ze kennen of zich kunnen voorstellen. De andere reden is echter dat het meeste onderzoek naar vogelzang nu eenmaal in deze delen van de wereld is gedaan, dus de interessantste verhalen en inzichten kwamen, althans tot voor kort, grotendeels hiervandaan.

Het boek is zo geschreven dat elke lezer minstens een idee kan krijgen van hoe een vogel in werkelijkheid klinkt op grond van de beschrijving in woorden. Er is echter geen vervanging voor het echt horen van de liedjes en de roepen die worden beschreven en daarom hebben we QR-codes opgenomen. Je kunt daarnaast een app met vogelgeluiden gebruiken (zoals Merlin, waarin de meeste vogels ter wereld zijn opgenomen) of een website bezoekt als Xeno-Canto. Veel van de liedjes

staan ook op YouTube en de meeste kun je wel ergens online vinden.

Voordat je de beschrijvingen gaat lezen die hierna volgen, moet ik eerst nog een paar belangrijke termen uitleggen die het hele boek door worden gebruikt en ook uitleggen waar vogelgeluiden nu precies goed voor zijn.

Niet alle geluiden die in dit boek worden behandeld, zijn strikt genomen zang. Dat komt doordat vogelaars (nogal losjes) onderscheid maken tussen zang en roep. Dit onderscheid is deels beschrijvend, maar een aanmerkelijk deel zit hem in het doel van het vogelgeluid.

Voor degenen van ons die de ZANG van vogels kunnen horen, zijn het over het algemeen complexe opeenvolgingen van klanken, die minstens enkele seconden aanhouden. Ze bestaan uit verscheidene lettergrepen en kunnen misschien wel zinnen worden genoemd, of alinea's zelfs, afhankelijk van de soort vogel. Maar dezelfde vogel kan heel andere, gewoonlijk minder ingewikkelde geluiden laten horen, die niet meer zijn dan een paar woorden of lettergrepen, of soms trillers of schreeuwen. Dit wordt ROEP genoemd, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen alarmroep en contactroep.

Zingende vogels hoor je gewoonlijk in het broedseizoen. Van veel soorten is minstens een deel van hun zang aangeleerd. En van de meeste soorten, zeker van die in de gematigde zones van de wereld, zijn het vooral of uitsluitend de mannetjes die zingen. De functie van de zang is tweeledig. Het mannetje eist een territorium voor zich op en hij zingt dus tegen andere mannetjes om ze weg te houden. Maar hetzelfde liedje, of soms een ander, is ook gericht aan vrouwtjes, met het doel hun aandacht te trekken om, in een volmaakte wereld, met ze te paren. Er zijn allerlei variaties op dit thema, maar het helpt als je de grondslagen ervan begrijpt.

De meeste vogels, vooral die in bossen of in terreinen met struikgewas leven, zingen hun lied vanaf een zangpost. Een aanmerkelijke minderheid zingt zittend op de grond of vliegend in de lucht. Het complete vertoon van de vogels die vliegend zingen, wordt de 'zangvlucht' genoemd.

In verschillende omstandigheden wordt een andere, soms heel specifieke, roep gebruikt, zoals de roep die oproept om te paren – of hebben een breder doel, zoals de alarmroep. Deze roepen zijn gewoonlijk niet aangeleerd, maar aangeboren.

Het wordt gecompliceerd door vogels die strikt genomen geen zangvogels zijn, maar geluiden maken die wel degelijk zang zijn! Vogels worden ingedeeld in groepen en verreweg de grootste groep vogels is die van de zangvogels. Meer dan 60 procent van alle soorten ter wereld behoort tot de orde van de *Passeriformes* (van het Latijn *passer*, ‘mus’, en *formis*, ‘gevormd’, musvormige vogels dus). Hiertoe behoren veel vogels die we allemaal kennen, zoals de zangers, vinken, mezen, lijsters en zwaluwen. Deze zangvogels werden vroeger ook wel roestvogels genoemd, omdat ze dankzij de vorm van hun poten, met drie tenen naar voren gericht en één teen naar achteren, heel goed in staat zijn op een tak te ‘roesten’, te rusten. Maar de roestvogels zijn ook de voornaamste zangvogels ter wereld. Dat komt door de aard van hun ‘spraakorgaan’, de syrinx, dat onderaan de luchtpijp zit waar deze in de twee bronchiën van de longen splitst. Hun syrinx is veel gecompliceerder en verder ontwikkeld dan die van andere vogels, met extra ringen, spieren enzovoort.

Het ontbreken van zo'n ingewikkelde syrinx betekent niet dat andere vogelsoorten hun territorium niet verdedigen of een partner niet lokken met het maken van geluid. Vogels als de koekoek en duiven doen dat natuurlijk, vaak luid en bijzonder sfeervol. Maar zij ‘erven’ hun liedjes, en hoewel hun ‘stemmen’ vaak individueel verschillen en herkenbaar zijn, voegen ze er niets aan toe door te leren. Ik heb al deze vogelgeluiden ondergebracht onder de term AANDACHTSROEP.

Vogelzang is complex, vooral als je aandachtig luistert, en soms moet je een liedje opbreken in de delen waaruit het bestaat. Zo kunnen vogels bijvoorbeeld een stukje keer op keer herhalen – dit kan het best een FRASE genoemd worden. In een frase (of een lange monoloog)

zitten vaak makkelijk te onderscheiden secties, sommige van verscheidene of zich herhalende lettergrepen. Dit kunnen ELEMENTEN of STROFEN worden genoemd, de onderdelen van de zang.

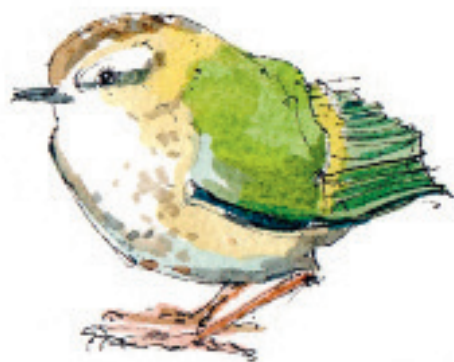
Ten slotte zal ik even ingaan op een heel bekend vogelgeluid dat in dit boek niet apart behandeld wordt: het OCHTENDKOOR. Dat is natuurlijk een mengelmoes van geluiden en niet van een enkele soort. Ondanks het feit dat het overal ter wereld te horen is en dat het veel aandacht krijgt, wordt het nog altijd niet goed begrepen. Waarom zouden vogels beginnen te zingen als het 's morgens vroeg nog donker is?

Ten eerste wordt overdracht van de zang in de vroege ochtend vaak versterkt, óf door atmosferische omstandigheden óf door het ontbreken van concurrerende geluiden, inclusief die van mensen. Ten tweede is zingen in de vroege morgen naar verhouding veilig, aangezien de nachtjagers op stok gaan en de dagjagers op het licht wachten. En ten derde is het zo vroeg nog te donker om voedsel te vinden, dus het zingen verdringt geen andere bezigheden.

Het ochtendkoor heeft echter een element van dwang in zich. Een zo'n element is dat een vogel na de nacht heel verstandig zijn territorium en zijn partner verdedigt. Lege plekken worden namelijk direct opgemerkt en grenzen overschreden zodra die niet meer verdedigd worden.

En dan is er nog het effect ervan op het vrouwtje. Bij sommige soorten is het ochtendkoor op zijn hoogtepunt in de tijd van het eieren leggen, als het vrouwtje op haar vruchtbaarst is. In deze tijd moet het mannetje waakzaam, luidruchtig en voor het vrouwtje niet te missen zijn. Een mannetje dat voor het dag wordt niet luid zingt vlak bij het nest, zal er vermoedelijk achter komen dat het vrouwtje haar aandacht inmiddels heeft verlegd. Zijn angst om zijn vaderschap te verliezen is misschien niet de leukste verklaring voor het ochtendkoor, maar intrigerend is het wel!

En vogelzang is intrigerend. En schitterend en wonderbaarlijk en het stemt blij. Ik hoop dat dit boek dat ook een beetje doet.

WEEK 1

Geweervogel

Acanthisitta chloris

NIEUW-ZEELAND, 7-9 cm

HET LIJKT MISSCHIEN EEN BEETJE RAAR OM een boek over zingende vogels te beginnen met een vogel die nauwelijks zingt. Moeten we eigenlijk niet aanvangen met een knal, met een clash van de cimbalen om het jaar mee te beginnen, of het onderwerp inleiden met een omhoog ryzend lied dat ieders hart verheft? Wat heeft het voor zin om te luisteren naar het piepje van een geweervogel, een minivogeltje dat leeft in de weelderige wouden van de schijnbeuken van Nieuw-Zeeland? Het maakt slechts een heel hoog 'siep', dat veel mensen alleen horen als ze hun oren erop hebben getraind.

Waarom dan toch noemen? Omdat grote zaken de gewoonte hebben klein en kalm te beginnen. De beste voornemens voor het nieuwe jaar zijn niet die luid uitgesproken beloftes die we aan anderen doen, maar de stille hoop die nauwelijks hardop wordt gezegd.